

СТРУКТУРНІ ТИПИ НАПІВФРАЗЕОЛОГІЗОВАНИХ РЕЧЕНЬ ІЗ ТРИМІСНИМ ФРАЗЕОКОМПЛЕКСОМ

У лінгвоукраїністиці напівфразеологізовані речення розглядають в системі синтаксично нечленованих речень. Дослідження здебільшого ґрунтувалося на загальній характеристиці їхніх структурних і семантичних ознак [10; 17]. Однак не було створено структурної типології напівфразеологізованих речень.

Мета статті – схарактеризувати структурні типи напівфразеологізованих речень із фразеокомплексом, що утворений із трьох структурних елементів. Мета окреслює такі завдання: 1) описати структурні типи напівфразеологізованих речень, в основі яких є змінний іменниковий компонент; 2) описати структурні типи напівфразеологізованих речень, в основі яких є змінний інфінітивний компонент; 3) охарактеризувати семантико-граматичні особливості змінних компонентів фразеокомплексів цих структурних типів.

У напівфразеологізованих реченнях постійний компонент є організаційним центром. Його пре- чи інтерпозиція потребує компонента або компонентів для семантичного й інформативного завершення фразеосинтаксичної побудови. Постійний компонент може бути виражений повнозначними словами, частково або повністю граматизованими, чи аналітичними лексемами. Змінний компонент виражений здебільшого іменником або інфінітивом. Постійний і тримісний змінний компоненти утворюють фразеологізований комплекс, якому властива значеннєва цілісність.

За формальним принципом напівфразеологізовані речення поділені на структурні типи, виділені за такими критеріями, як кількість компонентів у складі фразеокомплексу, морфологічне вираження постійного і змінних компонентів та позиція постійного компонента.

Залежно від морфологічного вираження змінного компонента напівфразеологізовані речення з тримісним фразеокомплексом утворюють три групи: I) зі змінним іменниковим (прикметниковим, займенниковим), II) зі змінним інфінітивним та III) зі змінним дієслівним компонентами. Кожна група об'єднує різну кількість структурних типів. Ми аналізуємо першу і другу групи напівфразеологізованих речень з тримісним фразеокомплексом.

I. Напівфразеологізовані речення зі змінним іменниковим компонентом об'єднують чотири структурні типи, основою яких слугують такі фразеокомплекси: *вигуково-частково-іменниковий*, *вигуково-займенниково-іменниковий*, *частково-займенниково-іменниковий*, *бічастково-іменниковий*.

1. Вигуково-частково-іменниковий фразеокомплекс представлений схемами $Ox\ i\ (\ddot{y}) + N_i$; $Ex\ i\ (\ddot{y}) + N_i$; $Ux\ i\ (\ddot{y}) + N_i$; $Hu\ i\ (\ddot{y}) + N_i$. Вигуки *ox*, *ex*, *ux* і *hu* урізноманітнюють фразеологізовані комплекси і формують семантичні різновиди напівфразеологізованих речень.

Двохелементний постійний компонент таких речень утворений поєднанням первинних вигуків *ox*, *ex*, *ux*, *hu* з відсполучниковими частками *i* або *й*. Він займає ініціальну акцентовану позицію в напівфразеологізованому реченні і виконує такі функції: створює план суб'єктивної модальності – передає емоційно-оцінні значення – та виконує підсилювально-констатувальну функцію. Вилучення вигукового комплексу нейтралізує значення напівфразеологізованого речення, спустошує його семантику. Правобічний залежний компонент, виражений іменником, здебільшого має значення особи (істоти) або є лексемою з оцінним значенням. Напр.: – *А заєць же був! – знову спокушав Микола.* – *Ех, і заєць!* (А. Дімаров); *Ох і жеребчик!* (М. Вінграновський); *Ух і шапка!* – *вигукнув Андріяка Василькові* (О. Гончар).

2. Вигуково-займенниково-іменниковий фразеокомплекс опертий на дві стійкі схеми: $Ax\ ti + N_i!$; $Ex\ ti + N_i!$

О. О. Шахматов кваліфікував речення зразка *Ах ти чортеня!* як односкладне, указував на неможливість його поділу на члени речення, бо основа конструкції *ти чортеня* – «неподільне сполучення» [21, 511]. В основі типу – трьохелементна зв'язана стійка структурна схема. Правобічний іменниковий компонент виражений грамемою називного відмінка однини або синтаксично еквівалентною грамемою кличного відмінка. Напр.: *Ах ти ж мерзотнику!* (С. Васильченко); *«Ах ти ж, гадино солона! Скільком людям ти життя поламав, зруйнував, спустошив щастя, отруїв радість...»* (М. Стельмах); *Ех ти, життя прокляте!* (М. Хвильовий).

3. Частково-займенниково-іменниковий фразеокомплекс ґрунтується на одній схемі – *Що мені (тобі, йому, їй, йому, нам, вам, їм) + N_i!* Його постійний компонент утворений відзайменниковою часткою *що* та формою давального відмінка займенникових лексем *я, ти, він, вона, ми, ви, вони*, змінний компонент виражений іменником у формі називного відмінка. Напр.: *Що мені*

чужинці?! Чого я маю жалувати їх? (Лєся Українка); Що йому настрої в суспільстві?! Повинні запровадити соціальні проекти (Український тиждень, 6–12.02.15).

Синтаксично маргінальною є позиція змінного компонента, представлена особовим займенником або іменником – назвою особи – у формі родового відмінка з прийменником *до*, напр.: **Що їм до неї! (Розм.); Що йому до батька! (Розм.); Що їм до Ганни! (Розм.).**

4. Бічастково-іменниковий комплекс: *Оце так* + N_1 . Його структурною особливістю є постійний компонент, утворений двома частками. Узагальнений характер значень часток спричиняє незначні семантичні зміни. Стверджувальна частка *так* утратила первинну семантику і набула вторинної функції – функції висновку, завершення семантичного обрамлення нерозкладної сполуки. Нерозкладний комплекс *оце так* має високий ступінь емоційно-оцінного потенціалу. Напр.: *Звідусіль миттєво налетіло, пригриміло, притупотіло... загаласувало, заверещало, зателесувалося: – Галя! Галя! Га-га-га! ..Галя, Галина по-грецьки означало «тиша». Оце так тиша!* (П. Загребельний).

5. Бічастково-іменниковий комплекс: *Теж (також) мені* + N_1 . Частка *мені* – це десемантизований і цілком граматизований особовий займенник *я*. У фразеокомплексі вона закріплюється у формі давального відмінка однини. Як структурний компонент фразеокомплексу відзайменникова частка *мені* істотно впливає на значення напівфразеологізованого речення: змінює його зі стверджувального на заперечне, доповнюючи значенням глузування, іронії чи сарказму. Напр.: – *Співтовариство, значить. – Теж мені співтовариство. То замість «в гурті» – «на бригаді» скаже (М. Стельмах); За столом зринула розмова, котру культурно вів далекий родич. Теж мені родич!* (М. Рябчук).

II. Напівфразеологізовані речення зі змінним інфінітивним компонентом.

Ці речення вирізняються тим, що постійний компонент обов'язково виражений однією чи двома лексемами. Вони охоплюють сім структурних типів, в основі яких лежать такі фразеокомплекси:

1. Дієслівно-займенниково-інфінітивний комплекс: *Є кого (кому, з ким, на кому, що, чого, чому, через що, про що, (з) чим, на чому)* + *Inf*. Пара дієслівних форм *є – немає (нема)* сформувала базу для утворення двох структурних типів напівфразеологізованих речень, пор.: ***Є від чого турбуватися!* (М. Чабанівський) і *Нема з ким говорити* (Розм.).**

Змінний інфінітивний компонент не має лексичних обмежень, напр.: ***Є з ким побалакати* (Є. Пашковський); *Є через що вибачатися* (М. Рябчук).**

Здебільшого дослідники розглядали стверджувальні і заперечні конструкції в межах різних типів речень. Б. М. Кулик подавав стверджувальні речення як структурний різновид безособових речень [7, 94]. В академічному виданні «Сучасна українська літературна мова. Синтаксис» заперечні конструкції трактовано як безособові [19, 253–254]. Г. П. Арполенко об'єднала в семантичну антонімічну пару *стверджувальні – заперечні речення* лише ті стверджувальні речення, в яких «наявні форми теперішнього, минулого або майбутнього часу дієслова *бути* у сполученні з інфінітивом і відносним займенником» [1, 48–49]. Наприклад, у стверджувальному реченні *Було кому купити* інформацію передає дієслівна форма *бути*, що має самостійне синтаксичне значення, а в заперечному *Нікому було купити* вжито зв'язку *було*. Н. Ю. Шведова зараховує стверджувальні речення до речень фразеологізованої структури, а заперечні кваліфікує як один із різновидів простих речень з «лексично обмеженими компонентами» [16, 346–348; 385]. Н. В. Кобченко відзначила відмінність синтаксичної організації стверджувальних та заперечних речень, що полягає в семантико-синтаксичній валентності предикатів *є* та *немає*. Вона наголосила, що, виражаючи протилежні ознаки – наявність і відсутність, предикати потребують актантів різних відмінкових форм: суб'єкт наявності при предикаті *є* виражений номінативом і на формально-граматичному рівні виконує роль підмета, а об'єкт відсутності при предикаті *немає (нема)* має форму генітива і на формально-граматичному рівні є додатком головного члена односкладного речення, пор.: – *Молода й справді гарна. Є на що подивитись* (Є. Гуцало); ***Нема коли й жінку пожаліти*** (Л. Костенко). Тобто Н. В. Кобченко зайняла позицію тих дослідників, які трактували стверджувальні речення зразка *Є над чим працювати* двоскладними, але уточнила, що за способом вираження предикативного ядра стверджувально-заперечні побудови можуть бути двоскладними й односкладними [6, 44–45].

2. Дієслівно-займенниково-інфінітивний комплекс: *Немає (нема) кого (кому, з ким, на кому, що, чого, чому, через що, про що, (з) чим, на чому)* + *Inf*. Фразеологізовані речення на зразок ***Нема про що говорити; Нема з ким піти*** здебільшого розглядають в межах односкладних речень, але як різні типи цих речень. Одні дослідники трактують їх як безособові [14, 363–364; 7, 95; 5, 254], інші – як інфінітивні [12, 48; 1, 48–49; 18, 227–231; 3, 202;] або безособово-інфінітивні [9, 128; 2, 305]. Деякі лінгвісти визначають такі синтаксичні побудови як двоскладні, відводячи інфінітиву роль носія предикативної ознаки, а прономінативу з наголошенням *ні-* – роль самої предикативної ознаки [11, 168].

На нашу думку, насамперед варто розмежовувати членовані формально-граматичні і нечленовані напівфразеологізовані речення такого типу. У формально-граматичних реченнях кожний компонент зберігає своє лексичне значення, і значення речення постає на основі сукупності значень таких компонентів. Напівфразеологізоване речення побудоване за стійкою структурною схемою, за якою закріплена індивідуальна семантика, що має ідіоматичний характер. Вона не оперта на значення окремих компонентів, а витворена як єдина узагальнювальна семантика схеми. Пор.: *Реставрувати? Нема кому. Усі будівельники стоять у чергах за червоним міцним* (Ю. Андрухович) – це формально-граматичне речення; – *А що ж ти раніш махав рукою? – Нема що згадувати* (А. Головка); *Нема в що солі зав'язать* (Укр. нар. прислів'я та приказки) – це напівфразеологізовані речення.

Акцентована дієслівна форма *немає* (*нема*) є основним компонентом фразеологізованих нерозкладних комплексів *Немає* (*нема*) *кого* (*кому, з ким, на кому, що, чого, чому, через що, про що, (з) чим, на чому*) + *Inf*, напр.: – *Та що, нема чому дивуватися, – говорили багачі. – Такий лінюх через тільки літа зашанував свою силу, то й має її* (І. Франко); *Нема коли журиться* (Л. Костенко).

3. Частково-займенниково-інфінітивний комплекс: *Було кого* (*кому, з ким, на кому, що, чого, чому, через що, про що, (з) чим, на чому*) + *Inf*. Постійний компонент – дієслівна форма теперішнього часу інфінітива *бути* – замінено формою середнього роду минулого часу *було*. Заміна складника постійного компонента спричинила зміну модального плану напівфразеологізованого речення. Стверджувальне значення синтаксично нечленованого речення перетворилося в заперечне з нашаруванням додаткового відтінку – глузування чи іронії. Десемантизувавшись, дієслівна форма *було* перетворилася на частковий компонент. Змінний інфінітивний компонент виражений дієслівною лексемою зі значенням активної дії. Напр.: *Оксана. Ото й всього? Було про що просити* (Ліся Українка); – *Ви, я бачу, також мудрець за чужою спиною. – Еге, курча, навчи півня, як в гної гребтися... Було б що говорити!* Оксен замовк і непомітно для самого себе посміхнувся (Г. Тютюнник).

4. Частково-займенниково-інфінітивний комплекс: *Знайшов у кого* (*чого, кому, чому, ким, з ким, чим, при кому, на чому*) + *Inf*! Специфіку цього фразеоконструкції становить облігаторний постійний компонент – віддієслівна частка *знайшов*. Займаючи анафоричну позицію у фразеологізованому нерозкладному комплексі, він вимагає розширення відмінковою чи прийменниково-відмінковою формою відносного займенника, напр.: *Знайшов, чого боятися!* (В. Нестайко); *Знайшов у кого брати!* (Розм.).

5. Дієслівно-прислівниково-інфінітивний комплекс: *Є де* (*коли, куди, звідки*) + *Inf*. Постійний компонент виражений дієслівною формою *є* і прислівниками *де* (*коли, куди, звідки*), змінний – інфінітивом дієслова із значенням активної фізичної дії. Напр.: – *Тут є де заробляти, – говорив Онукій до Ганни* (О. Гончар); *Є звідки отримати* [надходження] (Високий Замок, 18.06.15).

6. Дієслівно-прислівниково-інфінітивний комплекс: *Немає* (*Нема*) *де* (*коли, куди, звідки*) + *Inf*. Перший елемент постійного компонента експлікований акцентованою дієслівною формою *немає* (*нема*), другий елемент виражений прислівниками *де, коли, куди* чи *звідки*. Змінний компонент – інфінітив дієслова без семантичних обмежень. Напр.: *Нема куди звертатися. Однак керівники компаній наполегливі і зберігають оптимізм* (Український тиждень, 5–12.07.12); *Нема коли й [жінку] пожаліти* (Л. Костенко).

Поява таких синтаксичних одиниць та їх функціонування були в полі зору дослідників [8, 60; 7, 97; 15, 422; 20]. Заперечні конструкції зафіксовані ще в текстах XI–XII ст., а структурно-семантичне оформлення вони отримали в XVII ст. відповідно до літературної мови того періоду.

Перші спостереження над заперечними синтаксичними побудовами на зразок *Нема куди піти* провів О. О. Потебня. Він схарактеризував заперечні конструкції, зіставивши їх із співвідносними стверджувальними та синонімійними особовими реченнями у слов'янських і латинських мовах [15, 422]. О. О. Потебня дійшов висновку, що такі синтаксичні конструкції з'явилися в мові внаслідок процесу етимологізації заперечних займенників і прислівників з аглютинацією *нѣ* [Там само, с. 422]. Ідеться про речення на зразок *Некуда пойти*, що засвідчені тільки в російській мові.

Лінгвісти по-різному кваліфікують заперечні синтаксичні конструкції, ґрунтовані на фразеосхемі *Нема чого* (*де, коли, куди, чим*) + *Inf*. Одні розглядали їх як особливий різновид безособових речень [8, 60; 7, 97], інші зараховували такі конструкції до перехідного типу безособово-інфінітивних [9, 128; 20, 3]. Т. Я. Шабаліна відзначає їхню структурно-семантичну своєрідність, яка вможливує виокремити їх у самостійний тип односкладних дієслівних речень [20, 17].

С. Я. Гехтляр пропонує виділити речення на зразок *Нема куди піти* в підтип власне-інфінітивних речень – дативно-інфінітивні, що здійснено на основі комплексного опису «поняттєво-семантичних, структурно-синтаксичних ознак та змістових варіантів «модальної рамки» [4, 15].

Відома спроба зарахувати речення *Нема де (коли) + Inf* до загальнозаперечних [18, 231; 13, 57–59], адже, на думку Л. М. Ольхової, заперечний компонент «створює модальний відтінок неможливості здійснення дії у всьому висловленні» [13, 58].

7. Дієслівно-займенниково-інфінітивний комплекс: V_f я + *Inf!* У розмовному мовленні в ролі заперечення може вживатися стверджувальна за формою конструкція. Постійний компонент об'єднує два елементи: анафоричний дієслівний компонент з послабленою семантикою, виражений формою майбутнього часу першої особи однини, та особовий займенник *я*, змінний компонент – інфінітив дієслова з будь-якої лексико-семантичної групи. Напр.: *Піду я говорити!* (Розм.); *Буду я відповідати!* (Розм.).

Отже, структурні типи напівфразеологізованих речень із тримісним фразеокomплексом виокремлюємо за такими основними критеріями: кількість компонентів фразеокomплексу та морфологічне вираження постійного і змінних компонентів. Тримісний фразеокomплекс утворений двохелементним постійним та іменниковим чи інфінітивним змінним компонентами. Специфікою постійного компонента є те, що один із його елементів виражений здебільшого часткою або вигукom. Змінний компонент має досить широкі семантичні вияви.

Список використаних джерел

1. Арполенко Г. П. Інфінітивні речення / Г. П. Арполенко, В. П. Забеліна // Структурно-семантична будова речення в сучасній українській мові. – К. : Наукова думка, 1982. – С. 5–65.
2. Бабайцева В. В. Система односоставных предложений в современном русском языке: [монография] / В. В. Бабайцева. – М. : Дрофа, 2004. – 512 с.
3. Вихованець І. Передмова. Основні питання морфології. Іменник. Прикметник. Числівник. Займенникові слова // Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови : Академічна граматики української мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська; за ред. члена-кор. НАН України І. Р. Вихованця. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – С. 6–216.
4. Гехтляр С. Я. Русский инфинитив: категориальная характеристика, функционирование : автореф. дис. на соискание уч. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / С. Я. Гехтляр. – Орел, 1996. – 48 с.
5. Дудик П. С. Слова-речення / П. С. Дудик / Сучасна українська літературна мова : Синтаксис / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1972. – С. 286–303.
6. Кобченко Н. Структурно-семантична типологія речень з прономінативно-інфінітивним комплексом в українській мові / Н. В. Кобченко // Українська мова. – 2012. – № 1. – С. 39–51.
7. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови : Ч. 2. Синтаксис / Б. М. Кулик. – К. : Рад. школа, 1965. – 283 с.
8. Курс сучасної української літературної мови : Синтаксис / за ред. акад. Л. А. Булаховського. – К. : Рад. школа, 1951. – Т. 2. – 407 с.
9. Лекант П. А. Система глагольных односоставных предложений в русском языке / П. А. Лекант // Учён. записки Моск. город. пед. ин-та им. В. И. Ленина. – М. : Изд-во МГПИ им. В. И. Ленина, 1969. – Т. 257. – Вып. 16. – С. 128.
10. Личук М. І. Ступені фразеологізації речень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Марія Іванівна Личук. – К., 2001. – 16 с.
11. Луцкай В. В. Заповнення позиційного складу пропозиції по принципу функціональної еквівалентності : інтроспективний аналіз в руслі експлікаційної граматики / В. В. Луцкай. – Донецьк : ДонНУ, 2010. – 255 с.
12. Озерова Н. Г. Средства выражения отрицания в русском и украинском языках / Н. Г. Озерова. – К. : Наук. думка, 1978. – 118 с.
13. Ольхова Л. Н. Отрицательные предложения типа «Нечего читать», «Негде отдохнуть», «Некому пожаловаться» / Л. Н. Ольхова // Пушкинские чтения – 96 : сб. тезисов межвузовской научной конференции (Санкт-Петербург, 6 июня 1998 г.). – СПб, 1996. – С. 57–59.
14. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. – М. : Гос. учебно-педаг. изд-во Мин. просвещения РСФСР, 1956. – 511 с.
15. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике : в 4 т. / общ. ред., предисл. и вст. ст проф., д. филол. наук В. И. Борковского. – М. : Учпедгиз, 1958. – Т. 1–2. – 536 с.
16. Русская грамматика : в 2-х т. Т. 2. Синтаксис / гл. ред. Н. Ю. Шведова. – М. : Наука, 1980. – 710 с.
17. Ситар Г. Синтаксичні фразеологізми, побудовані за моделлю *Чим не N₁*, в українській мові / Г. Ситар // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / укл. : Анатолій Загнітко (наук. ред.) та ін. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – Вип. 22. – С. 209–215.
18. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання : навч. посібник / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища школа, 1994. – 670 с.

19. Сучасна українська літературна мова : Синтаксис / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1972. – 515 с.
20. Шабалина Т. Я. Структура и семантика безлично-инфинитивных предложений переходного типа в современном русском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Т. Я. Шабалина. – М., 1991. – 18 с.
21. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка. – 2-е изд. / А. А. Шахматов. – Л. : Учпедгиз, 1941. – 620 с.

Анотація. Стаття присвячена аналізу структури напівфразеологізованих речень, описові одного із структурних типів напівфразеологізованих речень – із тримісним фразеокомплексом. Схарактеризовано семантико-граматичні ознаки постійних і змінних іменникових та інфінітивних компонентів фразеокомплексів цих речень.

Ключові слова: напівфразеологізовані речення, фразеокомплекс, постійний компонент, змінний іменниковий компонент, змінний інфінітивний компонент.

Summary. In *lingua-Ukrainian studies* semi-phraseologized sentences are considered in the system of syntactically uncountable sentences. The permanent component of the semi-phraseologized sentence can be expressed in full-fledged words, partially or completely grammatically, or analytical tokens. The variable component is expressed primarily in the noun or infinitive. Constant and triple interchangeable components form a phraseologized complex, which possesses semantic integrity.

According to the formal principle, semi-phraseologized sentences are divided into structural types, selected according to the following criteria: the number of components in the phrase-complex, the morphological expression of the constant and variable components, and the position of the constant component. Depending on the morphological expression of the variable component, semi-phraseologized sentences with three-dimensional phraseology form three groups: I) with variable noun (adjective, pronoun), II) with variable infinitive and III) with variable verbal components. We analyze the first and second groups of semi-phraseologized sentences with a three-dimensional phrase-complex.

Semi-phraseologized sentences with a variable noun component combine four structural types, the basis of which are the following phrase-complexes: exclamation-share-noun, exclamation-pronoun-noun, share-pronoun-noun, bi-noun.

Semi-phraseologized sentences with a variable infinitive component are distinguished by the fact that a constant component is necessarily expressed by one or two tokens. They cover seven structural types based on the following phrase-complexes:

The most frequent are semi-fraseologized sentences, formed on the basis of verbally pronoun-infinitive and verbally adverbial-infinitive complexes: *Is there anyone (who, with whom, on whom, what, why, why, why, what, with, than, on why) + Inf; No (no) who (to whom, with whom, on whom, what, what, why, why, what, (with) what, on what) + Inf; There is where (when, where, from where) + Inf; No (No) where (when, where, from) + Inf.*

The first element of a constant component is exploded with an accented verbal form *is or is not (no)*, the second element is expressed by pronouns or adverbs. The variable component is the infinitive without semantic constraints.

Key words: semi-phraseologized sentence, phrase-complex, constant component, variable noun component, variable infinitive component.

Отримано: 7 серпня 2017 р.

УДК 811.161.2'367.32

Н. В. Максим'юк, О. В. Максим'юк

ДО ПИТАННЯ ПРО СТАТУС ВИСЛОВЛЕНЬ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ВІДМОВИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЙ

Багатоаспектність сучасної антропоцентричної лінгвістики уможливила формування різних термінологічних систем, які відображають потрактування висловлення з погляду прагматики, комунікативного, семантичного синтаксису, когнітивної лінгвістики, соціолінгвістики тощо. Комплексне дослідження ВВ в парадигмі різних лінгвістичних напрямів зумовлює обґрунтування вибору термінологічного апарату.

Прагматичний підхід до вивчення висловлень відмови передбачає оперування такими термінами, як мовленнєвий акт та мовленнєвий жанр.